

MERĶĒLA IDENTITĀTE. Kad veidojām savu nacionālo identitāti, balstījām to Merķeļa radītajā mitoloģijā, senatnes ideālajā ainā, saka izstādes idejas un tekstu autore Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas un lasītavas vadītāja Aija Taimiņa

Atklāj Merķeli sevī!

Izstādes Sapere aude! Uzdrīksties zināt! Garlībam Merķelim 250 idejas un tekstu autore **Aija Taimiņa** par to, kāpēc Grēta Tunberga ir kā mazs Merķelis, par latviešu naida evaņģēliju un par laikmetu, kurā rakstītajam vārdam bija nozīme

EGĪLS ZIRNIS, FOTO – AIVARS LIEPIŅŠ

Kā gan latviešiem varētu nepatikt grāmata, kurā cita starpā teikts, ka XII gadsimtā latvieši atradušies uz augstākas attīstības pakāpes nekā ģermāņi? 1. novembrī

Latviešu autoram Garlībam Merķelim (1769–1850) apritēja 250 gadu. Novembra beigās šai jubilejai veltītas starptautiskas zinātniskas konferences ietvaros Latvijas Nacionālās bibliotēkas piektā stāva izstāžu zālē tika atklāta izstāde *Sapere aude! Uzdrīksties zināt! Garlībam Merķelim 250*. Tapusi sadarbībā ar Latvijas Universitātes Akadēmisko bibliotēku, izstāde, kas būs skatāma bez maksas līdz pat 2020. gada 21. jūnijam, aktualizē Merķeļa daudzveidīgo veikumu Latvijas kultūrtelpā. Izrādās, tu, latviet, Merķeli vari arī nebūt lasījis, bet Merķelis runās ar tavu muti, kad tu piesauksi «septiņsimt verdzības gadus» vai kādu citu no mītiem, uz kuriem turas latviešu pašapziņa. Un pat nīkajos saucienos «Atlajst Sajmu!» jaušas Merķeļa gars.

No Krišjāņa Valdemāra ir iegājies saukt Merķeli par latviešu brīvības apustuli. Izstādes idejas un tekstu autore LU Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas un lasītavas vadītāja Aija Taimiņa *SestDienai* precizē, kāds apustulis bija žilbinošais publicists Merķelis.

Kas šodien latviešiem ir Merķelis? Tāds Imanta, kas apburts dus, un tikai ik pa 50 gadiem viņa apaļās jubilejas reizēs mazs rūķītis nāk augšā atgādināt, ka Merķelis tepat vien Katlakalnā guļ, tātad tāla vēsture, vai tomēr domātājs, kura

mantojums mūs ietekmē joprojām?

Tas ir viltīgs jautājums, un negribu teikt, ka uz to līdz šim kāds būtu spējis skaidri atbildēt. Teiksim tā: Merķelis ir ikoniska Latvijas vēstures figūra. Cilvēks, kuru vērtējot ar zināmu pārsteigumu var saprast, ka tas darbs – *Latvieši, sevišķi Vidzemē filozofiskā gadsimta beigās (Die Letten, vorzüglich in Liefland am Ende des philosophischen Jahrhunderts, 1796)* –, ko viens 26 gadus vecs puisis deviņu mēnešu laikā uzrakstījis un laidis klajā, no tā brīža vienmēr ir radījis diskusijas, nežēlīgi asas un pretrunīgas. Pārsteidzoši ir tas, kā viens neliels sacerējums, deviņu mēnešu pārdomu auglis, ir varējis noturēties vilnī tik ilgi un kā tas tik ilgi pat Latvijas kultūrvīdē nav korekti un akadēmiski izanalizēts un izvērtēts, lai gan ir bijuši dažādi mēģinājumi.

Kad jautā: «Kas ir Merķelis?», ir vērts paskatīties, kādā laikā un sabiedriskajā situācijā tas tiek jautāts. Tad paveras interesanta aina. Merķeļa vārda aktualizēšana tikai no vienas puses ir kalendāra jubileju vērts pasākums. Faktiski Merķeli atceras un piesauc un viņa tekstus un tēlu izmanto divējādi: kā ieroci vai kā vairogu, tātad gan uzbrukumam, gan aizstāvēšanās cīņām. Tā vienmēr ir kāda ļoti noteikta vēsturiska un sabiedriski politiska nepieciešamība.

Vai Merķeli var izmantot arī kā ieroci pret latviešiem, ja ņem dažu viņa aprakstīto latviešu īpašību uzskaitījumu?

Tā ir tā divdomīgā daļa. Šobrīd ir skaidrs, ka lielākā daļa intelektuālu latviešu ir izlasījuši viņa *Latviešus*. Bet tas ir tikai pirmais lielais Merķeļa publicētais

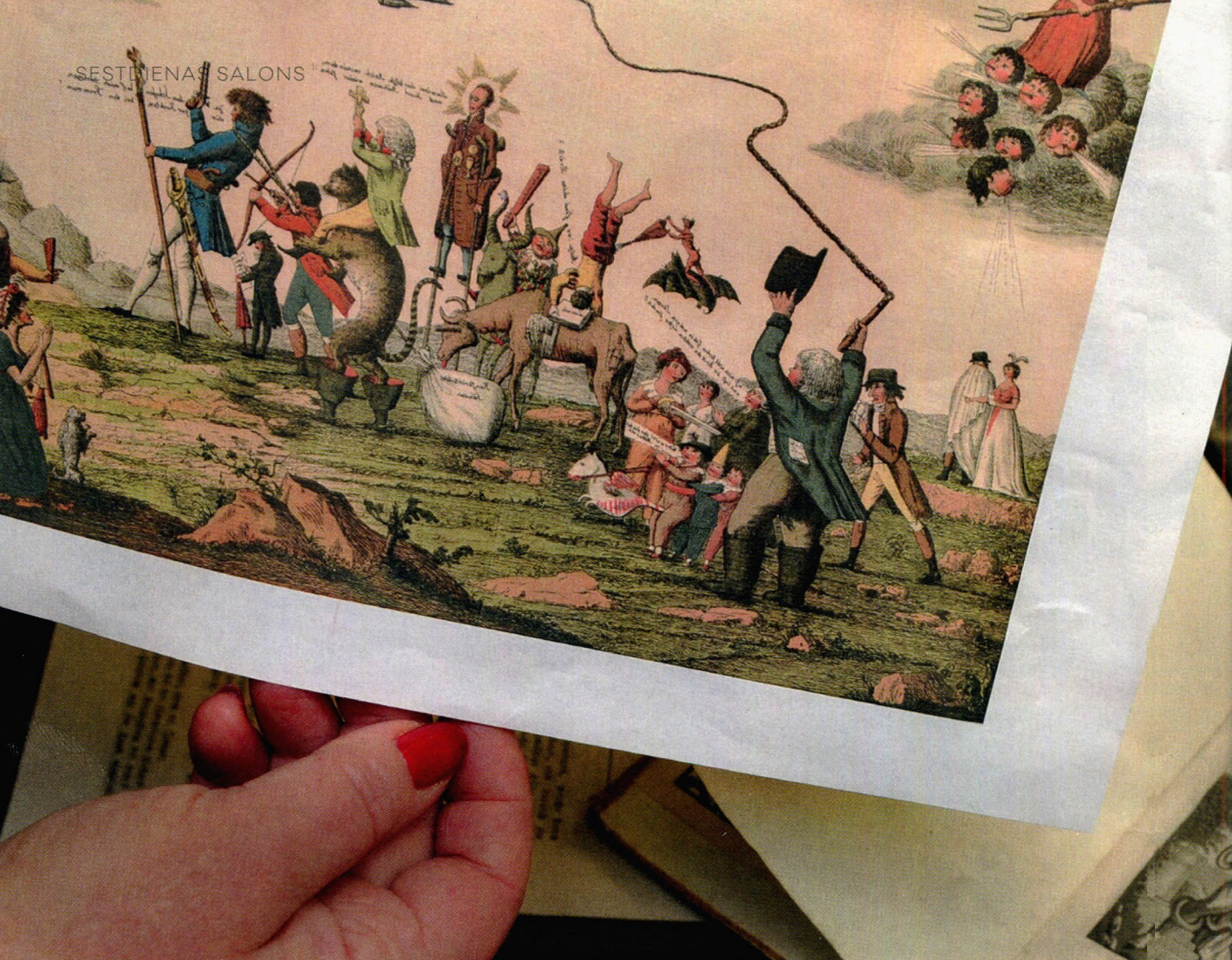
darbs. Tam seko daudzi gadu desmiti, kad Merķelis raksta nemitīgi, bez pārtraukuma. Biogrāfiskā apcerē par Merķeli ir teikts, ka viņš ir bijis tik neprātīgi produktīvs kā publicists un literāts, ka ar savu spalvu varējis nodrošināt mediju koncerta darbu. Būtībā tā bija dzīve ar spalvu: rakstniecība, kritika, publicistika kā profesija, kā maizes darbs, kā kaujas lauks, kā Merķeļa eksistences visreālākā forma. Tāpēc, kad mēs runājam tikai par viņa *Latviešiem* un labākajā gadījumā vēl par *Vanemu Imantu* (1802), tas ir ārprātīgi pieticīgi. Vajadzētu pavērties uz Merķeļa mantojumu solidāk.

Otra lieta – kad pienāks latviešiem tie laiki, kad Merķeļa *Latvieši* tiks izdoti akadēmiskā izdevumā ar komentāriem? Ir mums kopš skolas laikiem pazīstamā 1969. gadā izdotā audeklā sieta grāmata *Garlībs Merķelis. Izlase* ar ļoti pieņemamu tulkojumu un darba ievadu, neraugoties uz to, ka izdevums tapis padomju laikos. Arī komentāri te ir pieņemami, bet izpēte kopš tā laika ir gājusi uz priekšu, un tagad mums ir daudz, ko vēl teikt, papildināt, izvērtēt un pārvērtēt.

Cik aktīvi Merķeļa mantojums tagad tiek pētīts?

Ceru, ka šī izstāde aktivitāti raisīs. Jau daudzus gadus Merķeli dziļi un neatlaidīgi pēta divi Vācijas pētnieki. Tomass Taterka ir izdevis vācu valodā Merķeļa *Latviešus* ar būtiskiem komentāriem. Dirks Zangmeisters šoruden ir laidis klajā vairāk nekā desmit gadu ilga darba rezultātu, Merķeļa saraksti.

Latvijā, kā vēsture rāda, ir vērojama kampaņveida pievēršanās Merķelim.

Te mēs atgriežamies pie pirmā jautājuma – kad latvieši meklē Merķeli?

Par agrākiem gadiem nezinu teikt, bet viens no visnozīmīgākajiem 1802. gada Kauguru nemieru ideologiem, Valmiermuižas sulainis, bija lasījies *Latviešus* vāciski un stāstījis savējiem, ka ir tāds darbs, kurā rakstīts, ka latvieši reiz bijuši brīvi. Tātad *Latvieši* Kauguru nemieros jau iedarbojās. Vēlāk sabiedrībā – gan hernhūtiešu vidē, gan laicīgākā izglītoto latviešu vidē – ir funkcionējuši pārveidoti atstāstījumi latviešu valodā rokrakstā (rokrakstu grāmatniecība ir atsevišķa un ļoti interesanta tēma). Ir zināmi daži pārstāsti par Vidzemi senos laikos, lielā mērā balstīti Merķeļa darbā.

Tātad latvieši Merķeļa *Latviešus* bija lasījuši jau drīz pēc to iznākšanas?

Gribas teikt, ka viņi bija lasījuši tādas kā atbalsis, ne pašu darbu. Vēlāk citi latvieši ar Merķeļa tekstu strādāja nopietni un ar konkrētiem mērķiem. Viens tāds liels Merķeļa lasītājs bija Krišjānis Valdemārs. 1871. gadā viņam iznāca grāmatīņa vācu valodā *Tēvzemei un vispārderīgais*. Tajā ir eseja, gribas teikt, uzruna par Merķeli, programmatiska Merķeļa dzīves un darbības analīze. Bet Krišjāņa Valdemāra mērķi ir pilnīgi skaidri – viņš Merķelim dod to epitetu, ar kuru mēs viņu ilgi asociējam un kuru ir izmantojušas dažā-

das varas un sabiedriskas kustības: igauņu un latviešu brīvības apustulis.

Ļoti interesanta frāze. Ja cilvēks ar tik vērienīgu sabiedrisko darbību kā Krišjānis Valdemārs dod šādu definīciju, ir pilnīgi skaidrs, ka viņš to dara programmatiski, ar noteiktu politisku un propagandisku mērķi.

Apustuļa jēdziens nav gluži Valdemāra jaunrades auglis. Valdemāra apraksts liecina, ka viņš ir pamatīgi iepazinies ar Merķeļa darbiem un arī ar Merķeļa opozicionāru tekstiem. Viens no Merķeļa literatūrkritiskās darbības opozicionāriem sava paskvilu krājuma ievadā Merķeli ir raksturojis šādi: «Te viņš runā kā apustulis, te viņš lamājas.» Krišjānim Valdemāram šī frāze ir noderējusi. Merķeļa kā apustuļa tēls ir atstājis lielu iespaidu Latvijas vēsturē. Tas figurē Rīgas un Maskavas latviešu aprindās, Rīgas Latviešu biedrības runasvīru un piekritēju uzrunās un rakstos.

Tās ir isas frāzes, bet ļoti nopietni Merķelis tiek piesaukti 1905. gadā, kad arī *Vanemu Imantu* un *Latviešus* tulko un izdod latviski, nodrukā Pēterburgā 10 000 eksemplāros. Tad viens cits vīrs, Andrievs Niedra, gan savā žurnālā *Austrums* saka pavisam ko citu – ka Merķelis ir uzrakstījis mūsu naida evaņģēliju pret vāciešiem. Un ka tas tagad visvairāk noder kā attaisnojums tiem, kas dodas uz muižu un pielaiž tai uguni. Šajā naida evaņģēlijā par šķirtni

kļūst piederība vai nepiederība pie kādas nācijas.

Andrievam Niedram ir arī kāds anonīmi publicēts raksts, kurā viņš nebūt nesaka, ka ir ļoti labi tagad desmit tūkstošus Merķeļa dedzīgā teksta iesviest sabiedrībā un uzkurināt kaislības, viņš uzskata, ka sabiedrība tam vēl nav gatava.

Šis ir viens no piemēriem, kā Merķelis ticis izmantots. Tad nāk brīvības cīņas: Imantas pulks, *Mūžam zili* ir *Latvijas kalni*, lokomobile *Imanta*...

No kurienes Merķelis ņēma latviešu senatnes ainas? Pats izdomāja?

Tas būtu akadēmiskas pētniecības mērķis un saturs – saprast, kādi ir Merķeļa darbu visdziļākie avoti. *Latvieši* ir tapuši Vidzemē uz vietas. Merķelis tajā brīdī ir jauns puisis, mājškolotājs dziļos laukos, tur viņam ir diezgan pieticīgas iespējas saziņai ar saviem laikabiedriem. Viņš atrod kontaktus ar diviem mācītājiem un tuvākajiem muižniekiem, bet patiesībā *Latvieši* ir lielas iekšējas pārliecības radīts teksts. Var diskutēt, vai tas ir manifests vai pamflets, bet darbs ir ar ārkārtīgi spilgtu emocionālo virzību.

Merķeļa pārējie darbi top Vācijā, 1796. gada augustā viņš jau ir Leipcīgā, pēc tam Veimārā, tad Kopenhāgenā, tad atkal Veimārā, tad Jēnā, beigu beigās Berlīnē – Vācijā Merķelis pavada desmit gadu. Tur top viņa visvairāk izceļamie uz latviešiem

PĀTAGOTĀJS.

Karikatūrā *Kā nonākt Parnasā* redzamas vācu romantisma literatūras aprindas un arī Merķelis pats kā drukns vīrs, kurš nežēlīgi pātago publicistus un literātus, gan savus oponentus, gan bijušos draugus. Pātago nežēlīgi, ar atvēzienu. Pātago – tā Merķelis redz sevi

vērstie darbi.

Vai varētu būt, ka Merķelis, kā dažviet apgalvots, nav pratis latviski?

To ir grūti pateikt. Esošais avotu krājums un viņa sarakste nav ideāli pilnīga, lai gan rokrakstu ir daudz.

Kur tie glabājas?

Šeit, Latvijas Universitātes Akadēmiskajā bibliotēkā. Ir arī materiāli ārpus Latvijas.

Kādi bija Merķeļa mērķi, rakstot *Latviešus*?

Vizija cīņai par ideālu valsti.

Cik Merķeļa tēlotie latvieši ir vēsturisks, cik – literārs tēls?

To jau Merķelis pats ir teicis, ka literārs. Ir kāda interesanta nianse: mēs līdz šai baltai dienai uz Merķeli skatāmies paša Merķeļa acīm. Būdams pietiekami pragmatisks, viņš ir apkopojis un komentējis savas vēstules, mūža otrajā pusē rakstījis piezīmes par saviem jaunības gadiem, dzīvi Vācijā, ceļojumiem, sastaptajiem cilvēkiem... To viņš darīja, lai parādītu arī pats sevi kā cilvēku, kam ir bijušas saites ar ievērojamām personībām vācu kultūrā, Vidzemes aprindās.

Tātad mēs Merķeli redzam tādu, kādu viņš pats sevi redzēja. Izstādes apmeklētājiem par prieku varētu kalpot kāda izteiksmīga gravūra. Man ir liels prieks par to, ka Nacionālā bibliotēka bija gatava iepirkt šo grāmatu, kuras Latvijā nebija, 1803. gadā

Vācijā klajā laistu literatūrkritisko rakstu krājumu. Grāmata ir tik reta, ka pēc simt gadiem tai izdeva faksimilizdevumu. Merķelis publicistikā ir zināmā mērā novators tai ziņā, ka viņa publicistiskā degsme neaprobežojas tikai ar vārdiem – viņš ir viens no pirmajiem, kas izmanto attēlu. Merķelis ir radījis sižetu karikatūrai par tēmu *Kā nonākt Parnasā*. Karikatūra attēlo vācu romantisma literatūras aprindas plašā un kariķētā veidā, tur redzams arī Merķelis pats, tas ir viņa paštēls. Karikatūrā Merķelis redzams kā drukns vīrs, kurš pātago savu aprindu ļaudis – publicistus, literātus, gan savus oponentus, gan bijušos draugus. Pātago nežēlīgi, ar atvēzienu. Pātago – tā Merķelis redz sevi.

Vai tā bija pašironija?

Grūti pateikt, vai Merķelim piemita pašironijas spējas, bet es redzu, ka viņam pilnīgi noteikti piemita arogance un jebkādas bijības pret autoritātēm trūkums. Viņš vienlīdz nežēlīgi spēj izsmiet arī par literatūru un netaupa nevienu.

Tostarp Gēti.

Gēte ir viens no tiem, kuriem no Merķeļa tiek visvairāk. Tas viņa ienaidnieku pulku padarīja vēl lielāku. Tīri cilvēciskā aspektā vērtējot, Merķelis bija dīvains cilvēks. Viņam piemita, no vienas puses, ārkārtīgs egoisms un pašpārliecinātība, no otras puses, lieli iekšējie kompleksi. Merķelis varēja ilgi būt sanicis un noslēgts sevī, bet tad atkal izgāja cilvēkos un dedzīgi metās kādos procesos. Ļoti sarežģīts, pretrunīgs un nepatīkams cilvēks. Viņš pats ir teicis, ka 25 gadu laikā pret viņu ir vērsti 254 polemiski pretrakti.

Gandrīz vai jājautā, kuri tad bija viņa draugi. Tos ir grūti atrast – tos, ar kuriem Merķelim ir bijušas labas un privāti draudzīgas attiecības ilgāku laiku. Viens no viņa visnoturīgākajiem draugiem bija Johans Gotfrīds Herders un viņa kundze Karoline. No jaunības viņa autoritāte bija Vidzemes superintendents publicists Kārlis Gotlobs Zontāgs, lai gan no Zontāga puses draudzība bija ieturētāka. Citus Merķeļa draugus Latvijā būs grūti nosaukt. Turklāt nelabvēli un ienaidnieki Merķelim radās ne tik daudz viņa politisko uzskatu dēļ kā «cīnītājam pret verdzību», «par brīvību» – šīs patētiskās frāzes, kas kopš Krišjāņa Valdemāra laikiem iet cauri padomju historiogrāfijai un literatūrkritikai un figurē arī latviskajā dzīvesziņā. Nē, Merķelis iemantoja ienaidniekus, viņu nīda par viņa Vācijā drukāto publicistiku un grāmatām. Kad Merķelis pēc desmit gadu prombūtnes atgriezās Latvijā, viņš konstatēja, ka *Latvieši* nav radījuši to rezonansi, kādu viņš pats bija iztēlojis, tā figurēja šaurā lokā. Naidu viņš bija izpelnījies par nesaudzīgu un drusku dzeltenu literatūrkritiku. Viņa sarkasms kritikās robežojās ar nežēlību. Tas radīja paskvilas par viņu un pat tiesas darbus.

Literatūra Merķelim bija politisks ierocis. Ja literatūra nebija politiska, tā, Merķelaprāt, bija nederīga.

Revolūcijas mitos

KAD RAKSTĪTAM VĀRDAM BIJA LIELĀKA NOZĪME.

Latvijas Nacionālās bibliotēkas piektā stāva izstāžu zālē atklātā izstāde *Sapere aude! Uzdriekties zināt! Garlībam Merķelim 250* ievieš mūs «filozofiskā gadsimta beigās», kad darbojās nīknaiss dzimtbūšanas pretinieks Merķelis

FOTO - KRISTIANŠ LUHAERS, LNB

Kāda bija Merķeļa politika? Dzirdēts pat saucam viņu par iespējamu «Krievijas spiegu».

Tā ir ļoti radikāla doma, bet Merķelis politiski ir interesanta persona. Vidzemē dzimis vācietis, kura darbība orientēta uz vācu kultūras loku. Viņa teksti nav domāti latviešiem un igauņiem. Kam tad? To drusku parāda grāmatu adresācija. *Latvieši* ir adresēti Vidzemes ģenerālgubernatoram Repņinam un ķeizarienei Katrīnai Otrajai. Kad ķeizariene nomira un Merķelis piedzīvoja vilšanās viņas pēcteci Pāvīlā Pirmajā, nākamos gadus viņš veltīja, lai aizsniegtu Aleksandru Pirmo, kuram tiek adresēta gan grāmata *Vanems Imanta*, gan vairāki impēriskā gara piepildīti teksti. Merķelis, nepārprotami, ir orientēts uz Krievijas centrālās varas augstākajām aprindām. 1812. gadā, kad Napoleona karaspēks jau bija iegājis Krievijā, Merķelis rakstīja: mēs esam krievi, mēs negribam būt nekas cits kā krievi, un tādi mēs paliksim.

Vai Vidzemes muižniecība varēja Merķeli uzskatīt par nodevēju?

Varēja. Bet negribu teikt, ka tas, ko viņam pārmet, būtu ļoti safabricēts. Kopš *Latviešu* iznākšanas ik pa brīdim ir tapusi kāda publikācija, kas mēģina argumentēt, ka Merķelim gluži nav taisnība, ka viņš ir pārspīlējis, ka Vidzemes apstākļi nav tik šaušalīgi, kā viņš tēlojis, ka ir citas attiecības starp zemniekiem un muižniekiem. Tādu grāmatu ir daudz, ir izsaucieni: «Ļaujiet taču izteikties arī otram pusei!» Merķeļa metode ir izvēlēties atsevišķus faktus un tos dramatisēt, lai panāktu mērķi. Kas ir viņa mērķis? *Latviešu* noslēgumā un citur viņš piemin revolūciju. Vai mēs gribējam šeit ieraudzīt to, ko pravie-

to Merķelis, Franču revolūcijas garu? Merķelis sauca naida garu uz Vidzemi, un varbūt ir labi, ka šī grāmata nemaz tik lielu rezonansi Vidzemē latviešu vidū neieguva.

1905. gadā gan naida gars uzvarēja.

Arī 1919. gadā tas uzvarēja un Merķelis atkal kļuva aktuāls. Un arī 1934. gadā Merķelis uzvarēja. Kad veidojām savu nacionālo identitāti, balstījām to Merķeļa radītajā mitoloģijā, senatnes ideālajā ainā. Varona tēls, Vanems Imanta – tas tiešām ir Merķeļa radīts tēls, Livonijas hronikā par to ir tikai viena maznozīmīga epizode, ko Merķelis izmantojis, radot idealizētu senatnes ainu. Septiņsimt verdzības gadu ir tēls, ko Merķelis formulēja 1802. gadā *Vanema Imantas* ievadā. Mēs ar šo tēlu dzīvojam līdz šai baltai dienai.

Faktiski Merķelis bija, runājot mūsdienu terminos, profesionāls propagandas darbinieks – gan attiecībā uz latviešu programmu, gan kā pret Napoleona kustības ideologs, un arī vēlāk. Ja kāds operē ar informāciju, kas nav pilnīga, un dara to ar skaidri nojaušamiem mērķiem, lai sasniegtu maksimālu efektu, tas ir propagandas kara dalībnieks.

Merķeļa puse šajā propagandas karā bija Krievijas impērija?

Merķelis izmantoja ne tikai tekstus, bet arī attēlus. Ja ieskatās *Vanema Imantas* sejā, redzams, ka apgarotais ģenijs, kas darīs Vidzemi laimīgu, ir Aleksandrs Pirmais.

Latviešus Merķelis uzrakstīja, būdams jauns un dedzīgs zēns ar tobrīd pieticīgu izglītību, lai gan bija ļoti daudz lasījis. Viņam acīmredzot bija bijuši daudzi rūgti pārdzīvojumi, tēva nāvi ieskaitot, viņš bija izjutis garīgu izolētību. Viņš apzināti

ir kolekcionējis iespējami dramatiskus aprakstus par verdzību. Viens no visspēcīgākajiem tekstiem, kas uz viņu ir atstājis lielu iespaidu, ir darbs, ko vēlāk nosauca par Franču revolūcijas Bībeli, – abata Reināla *Divu Indiju vēsture*, grāmata, ar kuru bija aizrāvējis Napoleons. Reināls bija aprakstījis verdzības vēsturi Indijā un Vestindijā – Amerikā, tajā ir drusku pieminēta Centrāleiropa, bet nav pieminēti ziemeļi. Var pieļaut, ka varbūt Merķelim radās doma turpināt šo skandalozī slaveno Reināla darbu un savu darbu, kas rāda situāciju Vidzemē. Tā bija jauna tēma, ar ko Merķelis varēja gūt ievēribu Vācijā, jo vergu tirdzniecība un dzimtbūšana bija tā laika aktualitāte.

Faktiski Merķeļa *Latvieši* ir ne tikai ideoloģisks sacerējums, tie stāsta par dzimtbūšanu, tātad par agrāro jautājumu. Tas bija arī Lielās franču revolūcijas pamatjautājums: kam pieder zeme, un kas to apsaimnieko. Arī Krievijas impērijā *Latviešu* tapšanas laikā agrārais jautājums bija aktuāls. Mums dzimtbūšana šķiet ļaunuma kvintesence, bet tā notika tālaika likumu ietvaros. Ja bija atsevišķas asinis stindzinošas nežēlības izpausmes – noziedzība pastāv jebkurā laikmetā. Krievijas impērijā notika reformu process, un Merķelis šim procesam piemeta uguni.

Merķelis bija šī procesa katalizators?

Varbūt. Bet varbūt 1796. gada septembrī, kad sākas Vidzemes landtāgs, Merķeļa mērķis ir nodrukāt *Latviešus*, kuros Vidzemes muižniecība varētu redzēt sevi spoguļi. Taču landtāgs jau ir saņēmis no Pēterburgas augstākās varas darbakārtības uzdevumu domāt par reformām. Landtāgā ir gan pozīcija, gan opozīcija, Frīdrihs

SLIŅĶI, DZĒRĀJI, PAZEMĪGI, VILTĪGI – TIE VISI IR MERĶĒLA RADĪTI LATVIEŠU TĒLI

Vilhelms fon Zīverss ir sagatavojis 27 punktu likumprojekta pieteikumu. Varbūt bez Merķeļa ieguldījuma process būtu gājis mierīgāk, varbūt viņš bija nevis katalizators, bet nemiera cēlājs. Nezinu, vai revolūcijas gars bija tas, ko Vidzemē vajadzēja saukt – haoss, dumpji, asinis, giljotīna, brāļu karš. Merķelis sauc dumpi, agresiju. Tāpēc pēc Pāvila Pirmā rīkojuma Merķeļa *Latvieši* uz robežas tiek konfiscēti.

Kā Vidzemes muižniecība izturējās pret Merķeli, kad viņš atgriezās Vidzemē?

Šis jautājums ir maz pētīts. Iespējams, ka muižniecība no Merķeļa norobežojās.

Kāds bija Merķeļa skats uz latviešu perspektīvām?

Nevar teikt, ka latvieši viņam būtu tikai izpētes objekts. Vitāli svarīgs viņam ir jautājums par dzimtbūšanas atcelšanu. Bet brīvību ieguvušā latvieša tēlu viņš savā laikrakstā mēģina raksturot kā veiksmīgu saimnieku.

Kas attiecas uz kultūru, Merķelim 1830. gadā ir raksts par to, ko iegūtu latvietis, iekļaujoties vācu kultūrā. Merķeļa viedoklis ir nepārprotams. Runājot par to, vai latviešiem būtu vērts turēties pie savas nacionālās kultūras un literatūras norobežoti, paralēli vāciskajai kultūrai, kuras ietekmes reģions ir milzīgs, Merķelis saka: šāda nacionāli norobežotas literatūras uzturēšana drīzāk nevedīs pie sapratnes, bet pastiprinās norobežošanos un naidīgumu. Amalgamējoties, sakūstot ar vācu kultūru, latvieši iegūs vairāk.

Merķeļa latviskie izmantotāji un slavinātāji to acīmredzot nav ņēmuši vērā.

Šis ir ļoti maz zināms teksts. Merķeļa darbu masa ir milzīga. Jā, Klāvs Dzīlleja teica: baltā dvēsele.

Merķeliskais dumpīgums nekur pasaulē nav pazudis, tagad daudzi ceļas apturēt klimatu.

Starp citu, Grēta ir īsts mazs Merķelis!

Ko Merķelis būtu teicis, ja uzzinātu, ka kļuvis par latviešu nacionālisma ciltstēvu?

Kā politiskam propagandistam viņam varbūt šķistu, ka mērķis ir sasniegts. Bet mums jādomā, vai tas bija tas mērķis, ko vajadzēja sasniegt. Jo mēs netiekam vaļā no «700 verdzības gadiem», no cietēju tēla. Sliņķi, dzērāji, pazemīgi, viltīgi – tie visi ir Merķeļa radīti latviešu tēli.

Ir jau arī viltīgi bez gala, pat paši sevi spēj piemānīt.

Jā, bet, kā uzsver viņa oponenti, latviešiem ir arī citi tēli – mērķtiecīgi cilvēki ar pašcieņu un spēju sadarboties bez viltības, lišķības un naida. ●